

Sprekend Humanisme

Uitwerking van de lezing van:

Petrus (Piet) Spigt (1919-1990)

Datum	: 14(??) februari 1987
Lokatie	: Nieuwe Kerk te Amsterdam
Onderwerp(en)	: Lezing door Piet Spigt over Multatuli ter gelegenheid van diens 100-jarige sterfdag.
Duur interview	: 25:58 min./sec. Op 5.25 min. stukt het bandje even; bij 18.15 min. valt iets weg.
Kader/context	: Herdenking van de 100-jarige sterfdag van Multatuli

Niveau van uitwerking	: Indicatief (globaal. Tijd/onderwerp + kernzin(nen) en evt. opmerking)
Drager	: Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband WAV bestand WAV- 128 .
Datum uitwerking	: 30 augustus 2013
Uitgewerkt door	: Hanneke Hoogakker (bijgewerkt 29-09-2014 PB)

Respondent : Piet Spigt (1919-1990) was voor de oorlog vrijdenker en later ook humanist en publicist. Hij was lid van het hoofdbestuur van vrijdenkersvereniging De Dageraad vanaf 1947 tot ca. 1962. Spigt kwam in het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw via de vrijdenkersbeweging De Dageraad in contact met Jaap van Praag en het Humanistisch Verbond (HV). Hij werd door Van Praag gevraagd in het hoofdbestuur. Spigt werd één van de hoofdrolspelers in de

ontwikkeling van het Humanistisch Verbond (HV) en was vanaf 1958 tot ca. 1979 lid van het hoofdbestuur van het HV.

Spigt was een autodidact zonder hogere opleiding. Hij was zeer actief in de vrijdenkersbeweging en in de humanistische beweging met functies in diverse commissies en besturen. Spigt was in 1948 medeoprichter van de de A.H. Gerhardstichting (later de HSHB), hij was bestuurslid bij de Humanistische Stichting Huisvesting Bejaarden (HSHB) (1949-1968) en een van de oprichters van Stichting Cultureel en Sociaal Centrum voor Onkerkelijke Nederlanders (c. 1954).

Van 1965 – 1968 redactielid van *Rekenschap*.

Spigt werd geïnspireerd door de Franse Verlichtingsmoralisten en Multatuli. Hij was bestuurs- en erelid van het Multatuli Genootschap en werkte mee aan de Verzamelde Werken van Multatuli. Verder publiceerde hij onder andere over Leo Polak en A.H. Gerhard.

Spigt ontving in 1981 de Dr. J.P. van Praag-prijs 'omdat hij intensief en met élan 15 jaar lang meewerkte aan de verdieping en verbreding van het humanisme in Nederland'.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
00.00	Inleiding.	
00.30	Laatste jaren van Multatuli's leven.	Multatuli was ziek (astma) en wilde sterven. Hij schreef al 10 à 12 jaar niet meer; hij voelde zich niet meer geïnspireerd. Zijn bron van agitatie was verdwenen; hij had niet meer de kans om, volgens zijn diepe overtuiging, gelijk te krijgen. Het liep anders dan hij had gewild. Mensen die al handelden in zijn geest, verzwegen zijn pionierschap. Hij stierf in zijn slaap op 19-02-1887.
02.54	Dalende stemming van Multatuli	Multatuli wilde al jong iets teweeg brengen in de maatschappij, iets bereiken op moreel gebied. Hij liet zich inspireren door "daad-mensen". Hoewel hij een natuurlijke, briljante schrijver was, was hij ongelukkig dat hij uitsluitend geprezen werd om zijn literaire talent.
04.33	Literair werk van Multatuli	Bijna zijn gehele, omvangrijke oeuvre ontstond tussen 1860 en 1875. Zijn werk bestreek bijna alle gebieden van het leven: de koloniale kwestie, godsdienst, onderwijs, huwelijk, maatschappelijke verhoudingen, menselijke relaties en opvoeding.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
05.20	Het onvoltooide in Multatuli's eigen bestaan.	Multatuli beëindigde niet zijn school- en zijn doopsgezinde opleiding. Hij verliet zijn kantoorbaan om naar de Oost te gaan. Hij ging daar over naar het katholicisme om (tevergeefs) een aanstaande schoonvader voor zich te winnen. Hij vroeg overplaatsing naar een buitengewest; een klein drama maakte hieraan een einde. Hij vroeg verlof, om aan zijn Indische carrière te ontkomen, maar keerde na een dubbele nederlaag (geen erfenis, geen uitzicht op een literaire carrière) naar Indië terug. Hij maakte <i>De redevoering tot de hoofden van Labak</i> wel af, maar liet -na aarzelingen- zijn onderzoek onvoltooid.
07.05	Onvoltooid literair werk.	Veel van Multatuli's werk heeft het karakter van het onvoltooide in hemzelf: de <i>Max Havelaar</i> was in opzet een werk in vele delen. Hij liet het boek, volgens eigen zeggen, abrupt eindigen om iets teweeg te brengen. De minnebrieven, studiën en ideeën hebben geen vaste lengte en zijn daarom een ideale literaire vorm voor Multatuli. Met werk met een te voltooien vaste vorm (bijvoorbeeld een toneelstuk) had hij grote moeite.
08.26	Literaire vormen.	Rode draad door de <i>Ideeën</i> (korte aforismen, gedachten, uitgewerkte opinies en observaties) is het onvoltooide verhaal van Woutertje Pieterse. Multatuli liep ook in deze vorm vaak vast. Hij heeft zichzelf het scherpst gekarakteriseerd in <i>Idee 46</i>: "Ik geef wenken, geen regels". Hij had veel te zeggen. Wanneer hij schreef, schreef hij snel. Hij was snel opgebrand, omdat de emotionele impuls tot het ene doel snel uitgeput was. Het aforisme was zijn ideale uitingsvorm. Zijn <i>Ideeën</i> waren vaak gegoten in de vorm van een parabel (kort en duidelijk). Hierin was Multatuli uniek in Nederland. Zelf zei hij: "Een schrijver die de tijd heeft om alles uit te leggen, heeft niet veel te zeggen." En: "Een Idee dat men dadelijk begrijpt, is

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		veelal het begrijpen niet waard.”
12.40	Maatschappelijke veranderingen in Nederland.	Omstreeks 1860 keert Multatuli uit een feodale wereld terug naar Nederland, waar het moderne kapitalisme in opkomst was. Hij zag de consequenties op sociaal en cultureel gebied van deze maatschappelijke omwentelingen. Hij wilde het publiek in beweging zetten, om de samenleving te veranderen. De invloedrijke burgerij deelde zijn radicale mening echter niet. Diegenen die hem gretig lazen, hadden (nog) geen invloed op de maatschappij.
14.25	Persoonlijke teleurstellingen en problemen.	Multatuli 's poging tot praktische politiek (hij wilde in 1868 minister van koloniën worden in een conservatief kabinet) werd een fiasco. Hij kreeg in 1881 een huis nabij Wiesbaden. Ondanks de rust die hij nu had, kreeg hij geleidelijk aan minder vertrouwen om iets in de Nederlandse samenleving teweeg te kunnen brengen. Multatuli kreeg grote klappen te verwerken: de dood van zijn vrouw Tine, openlijke kritiek op zijn karakter door Van Vloten. Desondanks schreef hij tussen 1870 en 1875 het grootste deel van zijn <i>Ideeën</i>.
16.27	Politieke ideeën van Multatuli	1875-1885: Nederland ontwikkelt zich naar een vroegkapitalistische volkshuishouding. Multatuli 's ideologie had zich gevormd in de geest van de Verlichting. Multatuli's aanhang was, gezien de verkoopcijfers van zijn werk, uiterst gering. De literaire beweging van de Tachtigers en de partijvorming van het socialisme hebben zich buiten MULTATULI om ontwikkeld, in strijd met zijn opvattingen. Indonesische nationalisten konden Multatuli 's werk moeilijk gebruiken in hun strijd. Hij had een conservatief standpunt inzake de koloniale kwestie. In zijn brochure <i>Pruisen en Nederland</i> zegt Multatuli alleen redding te verwachten van de verlichte vorst Willem III. Hij was tegen de denkbeelden van sociaaldemocraten. Toch werd hij zeer hooggeschat en diep

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		vereerd door belangrijke Indonesische nationalistes, Tachtigers (Van Deysel, Kloos) en socialisten (Van der Goes en Domela Nieuwenhuis).
19.48	Het belang van Multatuli's brieven.	Multatuli is in zijn brieven zichzelf. Hierin blijkt de achtergrond van zijn openbare standpunten, die (mislukte) strategieën zijn. In zijn brieven komt hij naar voren als een vrijgeest, als een werkelijk radicaal, als een moedig en zuiver mens. Door zijn brieven krijgt Multatuli's werk een diepere betekenis. Zij vormen een eenheid met zijn andere werk.
23.20	De betekenis van Multatuli als moralist.	Vooral in zijn brieven is Multatuli de grote moralist, die afrekenet met onzin, kwaadaardigheid, hypocrisie en lege gewichtigdoenerij. Hij is degene die vooroordelen uit wil roeien. Hij was een idealistische achttiende-eeuwer, die conservatief was uit vooruitstrevendheid. Hij zag alleen heil in de macht om goed te doen: de illusie van de heerschappij van een verlichte vorst. Zijn betekenis is zijn ambitie om een goed mens te zijn, die absolute voorrang geeft aan de menselijke waardigheid. Zijn energie besteedde hij aan het appèl aan de gerechtigheid op alle gebieden van het leven, aan de eerbied en zorgvuldigheid voor de mens.
25:58	Einde opname	